

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI, CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERE
CATEDRA DE LITERATURA MAGHIARĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ DE HUNGAROLOGIE

**REZUMATUL
TEZEI DE DOCTORAT**

***UN EXEMPLU CARACTERISTIC A LITERATURII
DEVOȚIONALE DIN SECOLUL AL XVII-LEA:
RECONTEXTUALIZAREA VOLUMELOR PAX ALE LUI PÁPAI
PÁRIZ FERENC***

Coordonator științific:
prof. univ. dr. Gábor Csilla

Doctorand:
Dohi Zsuzsánna

**CLUJ-NAPOCA
2018**

CONȚINUT

I.	Introducere.....	3
	I.1. Motivația tezei de doctorat.....	3
	I.2. Baza metodologică a cercetării.....	7
	I.3. Cercetări maghiare privind seria <i>Pax</i>	12
II.	Parcurgerea istoriei editoriale a seriei <i>Paxurilor</i>	18
III.	Condiții preliminare legate de istoria culturii, mentalității, genurilor din secolul al XVII-lea.....	28
	III.1. Știință în limba maghiară.....	28
	III.2. Istoria ideilor: cartesianism, cocceianism, puritanism.....	31
	III.3. „Literatură uzuală”: meditație, cărți de rugăciune, sfaturi privind modul de a duce o viață corectă – condiții preliminare legate de genuri.....	39
IV.	Tendențe concepționale în paratexturile seriei.....	46
V.	Seria <i>Paxurilor</i>	78
	V.1. <i>Pax Animae</i>	79
	V.1.1. Ambianța genurilor legate de <i>Pax Animae</i>	79
	V.1.2. Mediații legate de prietenia legată cu Dumnezeu și cu sufletul nostru	81
	V.2. <i>Pax Corporis</i>	99
	V.2.1. Antecedent medicale și editoriale	99
	V.2.2. Medicina pauperum, forma și conținutul unei cărți medicinale din secolul al XVII-lea	106
	V.2.3. Antecedente directe	114
	V.3. <i>Pax Aulae</i>	118
	V.3.1. Antecedente, surse, texte contemporane	118
	V.3.2. Problematika genului	120
	V.3.3. Viața trăită conform exemplului oferit de către „Solomon cel înțelept”	124
	V.4. <i>Pax Sepulcri</i>	134
	V.4.1. Genuri, antecedente	134
	V.4.2. Structura textului	137
	V.5. <i>Pax Crucis</i>	145
	V.5.1. Parafrază de psalmuri sub formă de rugăciuni	145
	V.5.2. Psalmul al 79-lea	150
	V.5.3. Psalmul al 3-lea	157
VI.	Problematika traducerii și originalității în seria semnată de către Păpai	161
	VI.1. Cultura traducerii în Europa epocii moderne – practica traducerii aplicată de către Păpai în cazul <i>Paxurilor</i>	161
	VI. 2. Modificări legate de conținutul textelor	170
	VI. 3. Modificări legate de structura, genul textelor	173
VII.	Concluzii	176
VIII.	Bibliografie	181

CUVINTE CHEIE

Pápai Páriz Ferenc, seria Pax, Pax Animae, Pax Corporis, Pax Aulae, Pax Sepulcri, Pax Crucis, cultura traducerii din epoca modernă, literatură devoțională din secolul al XVII-lea, cartesianism, cocceianism, puritanism, literatură uzuală, meditații, rugăciuni, parafrază de psalm, adaptare pragmatică, editură din secolul al XVII-lea, cărți medicinale, interconfesionalitate

REZUMAT

Prezenta teză de doctorat face parte dintr-o serie de cercetări, baza cărora fiind reprezentată de către echipa condusă de către doamna profesoară dr. Gábor Csilla, din cadrul Catedrei de Literatura Maghiară, Universitatea Babeș-Bolyai, aria de interes fiind literatura maghiară devoțională veche. Textele alese spre cercetare de către membrii atelierului științific sunt foarte diversificate (începând cu literatura evului mediu până la texte din epoca modernă), dar în fiecare caz este vorba despre lucrări lipsă indiferent de metodele aplicate, de scopul cercetării (cercetarea surselor, reanonizarea unor autori uitați sau judecați greșit).

Conform titlului *Un exemplu caracteristic a literaturii devoționale din secolul al xvii-lea: recontextualizarea volumelor Pax ale lui Pápai Páriz Ferenc* volumele studiate fac parte din opera vastă al lui Pápai Páriz Ferenc (Dej, 10 mai 1649 – Aiud, 10 septembrie 1716): *Pax Animae* (1680), *Pax Corporis* (1690), *Pax Aulae* (1696), *Pax Sepulcri* (1698), *Pax Crucis* (1710). Cercetătorii științifici țin cont de Pápai mai ales datorită dicționarului utilizat frecvent *Dictionarium*, sau datorită lucrării medicinale de mare succes. S-au realizat lucrări bazate pe unele dintre volumele *Pax* cu dorința de a populariza literatura secolului al XVII-lea, sau lucrări științifice scrise conform unor metodologii ale teoriei literaturii axate mai ales pe viața autorului, care și-au propus prelucrarea completă a operei lui Pápai, dar care, până la urmă, au renunțat la interpretarea detaliată a textelor. Însă, sunt ferm convinsă că, până în prezent, nu s-a realizat nici un studiu științific care să aibă la bază textele literare (separate, dar legate între ele în același timp) alese de către mine. Volumele seriei reprezintă texte individuale atât din punctul de vedere al temei, a genului, cât și a surselor, dar cercetarea lor ca și o serie de cărți poate aduce niște rezultate de seamă. Conform istoriei literare, fiind vorba despre traduceri și luând în considerare ideea tranziției culturale promovată de către Peter Burke, de asemenea având ca scop principal recontextualizarea acestor volume, mi-am propus să găsesc răspuns la șase întrebări de bază: Cine a realizat aceste traduceri (mediul cultural al traducătorului)? Cu

ce scop s-a făcut traducerea? Ce opere au fost alese spre traducere? Pentru cine? Cum s-a realizat traducerea?

Astfel, conform celor două repere de bază, adică faptul traducerii și ideea de serie, scopul lucrării mele este dublu. Pe de o parte, volumele sunt cercetate individual: sursele lor, modalitatea traducerii și schimbările calitative rezultate; cercetarea paratextelor (prefață, recomandări, versuri apreciative) și a textelor în sine din punctul de vedere a istoriei ideilor, mentalității și genurilor, respectiv interpretarea retorică-poetică a acestora. Pe de altă parte, formulez întrebări și ofer răspunsuri privind modul cum s-a format această serie de cărți, relația dintre aceste volume, de asemenea probleme legate de modul cum aceste cărți predominant devoționale au fost citite, utilizate.

După prezentarea scopurilor și a problemelor științifice, aceasta fiind prima parte a introducerii tezei de doctorat, partea a doua reprezintă detalierea bazei metodologice de cercetare. Opera lui Pápai Páriz Ferenc oferă mai multe modalități de interpretare de succes. În vederea reconstuirii modului cum aceste texte se manifestau și funcționau în epoca modernă este necesară conceperea sistemului de idei (teologice, historiografice, sociologice etc.) care stau la baza structurii poetice-retorice ale textelor. Este nevoie de reconstruirea mesajului trimis cititorului contemporan, a condițiilor care au facilitat materializarea seriei de cărți, ce modalitate intenționată li s-a planificat și, nu în ultimul rând, cum s-au adaptat aceste volume la procesul istoriei literare moderne.

După schițarea mediului contextual, este posibilă cercetarea și interpretarea textuală a volumelor. Cercetarea retorică și poetică a textelor nu presupune pur și simplu analiză formală. În cazul textelor literare, mai ales a celor din epoca modernă, forma nu reprezintă doar o latură exterioară, structurală a textelor. Forma și conținutul, mesajul textului foarte des sunt strict legate, adică alegerea genului deja presupune un fel de mesaj din partea autorului. De asemenea, modalitatea traducerii, tehnicile utilizate pentru a adapta un text sursă mentalității culturii și limbii în care este tradus, vor reprezenta punctele cele mai fascinante ale cercetării.

Conform celor menționate mai sus, teza de doctorat este menită să elimine o lipsă existentă în istoria literaturii legată de seria *Paxurilo*, dar nu fără a cartografia rezultatele științifice apărute până în ziua de azi. Partea a treia a introducerii își propune prezentarea lucrărilor legate de cele cinci *Paxuri*.

Partea a II-a a disertației se ocupă cu istoria edițiilor. Este cunoscut faptul că anumite volume, de exemplu *Pax Corporis*, au avut un succes enorm, doar până la moartea autorului au apărut mai mult de zece ediții ceea ce este un fenomen semnificativ în condițiile de editare a secolului al XVII-lea. În acest capitol se va prezenta istoria diferitelor edituri, locul publicării,

numele editorului, sursele volumelor. Acest capitol s-a născut din dorința clarificării eventualelor probleme nediscutate în legătură cu diferitele ediții ale *Paxurilor*.

Al treilea capitol mare, *Condiții preliminare legate de istoria culturii, mentalității, genurilor din secolul al XVII-lea* constă din trei subcapitole. Primul subcapitol, *Știința în limba maghiară*, oferă o imagine amplă a textelor științifice care reprezintă mediul contextual al volumelor cercetate. În cel de-al doilea capitol, *Istoria ideilor: cartezianism, cocceianism, puritanism*, mă angajez să reconstruiesc mediul celor mai importante trei curente științifice, teologice, devoționale care au avut o influență semnificativă asupra operelor semnate de către Păpai, desigur acceptând faptul că această reconstrucție nu poate fi decât ipotetică.

În ultimul subcapitol, „*Literatură uzuală*”: *meditație, cărți de rugăciune, sfaturi privind modul de a duce o viață corectă – condiții preliminare legate de genuri*, ofer o privire de ansamblu asupra genurilor literaturii uzuale, de care aparțin și cele cinci volume ale *Paxurilor*. Luând în considerare premisele prezentate în capitolele anterioare (cultura editării în epoca modernă, mediul ideilor, a convingerile religioase și științifice ale lui Păpai), în această parte a tezei doresc să construiesc un algoritm ipotetic de-a lungul căruia autorul și-a ales pentru traducere printre textele epocii, dar în același timp printre tipurile de texte interesante pentru publicul maghiar. Din punctul de vedere a publicului ales (pe lângă elita intelectuală chiar și oamenii simpli, în rândul cărora alfabetizarea era mai rară, care abia se descurcau cu descifrarea textelor tipărite), respectiv din dorința puritaneistă/pietistă a autorului de a educa, de a oferi posibilitatea practicării personale a religiei, este logică alegerea lui Păpai de a alege printre genurile literaturii uzuale: manuale pentru o viață corectă, cărți de rugăciuni, meditații, psalmuri sub formă de rugăciune etc. *Pax animae* și *Pax Sepulcri* fac parte din literatura meditațională a epocii. *Pax Aulae* este un fel de text hibrid, deoarece creează o combinație între meditații și manuale pentru o viață corectă. *Pax Crucis* este evident o carte de rugăciune fiind de fapt parafraza și continuarea în proză a celor o sută cincizeci de psalmi. *Pax Corporis* aparține literaturii medicinale a epocii moderne, fiind utilizat conform manualelor *medicina pauperum* în scopuri absolut practice de vindecare. Însă dedicația, prefața textului, respectiv anumite părți a cărții medicinale oferă posibilitatea de a o citi și o folosi printre volumele literaturii uzuale de mare succes. În acest capitol, de fapt, discut diferențele dintre aceste tipuri de texte, genurile hibrid, genurile de tranziție, din dorința de a arăta că adevărata existență a textelor epocii nu constă în genuri pure, fără tranziții.

Capitolul patru aparține deja acelei părți ale tezei care ține de interpretarea volumelor în sine. Partea a patra este analiza paratextelor (dedicații, prefață, versuri de felicitare semnate de savanți contemporani etc.) cu dorința de a dezvălui procesul formării seriei. Întrebarea de

bază este dacă această concepția seriei a existat de la bun început, adică deja cu ocazia publicării a primului volum, sau a fost creată în timp, celelalte volume alăturându-se seriei cu timpul.

Conform paratextelor analizate, putem declara că primul *Pax* inițial a fost publicat fără a face parte dintr-o ipotetică serie bazată pe ideea păcii (*pax*). Foarte posibil titlul original al *Pax Animae* (pacea sufletului) a dat ideea autorului de a alătura cel de-al doilea volum *Pax Corporis* (pacea corpului) primului volum, și la fel a procedat și cu restul volumelor: *Pax Aulae* (pacea curții), *Pax Sepulcri* (pacea mormântului), respectiv *Pax Crucis* (pacea crucii). Cele cinci volume sunt construite pe ideea păcii, pe înțelepciunea umană găsită aici pe pământ, dar în dorința de a găsi legătura dintre viața pământească și cea transcendențială, divină. După apariția celui de-al treilea volum, Pápai începe să își creeze seria de cărți, seria *Paxurilor*, caută texte potrivite pentru publicul ales, adică oamzii simpli dornici de a-și exercita personal și individual religia. Adică autorul își alege textele spre traducere, își modelează textele din dorința de a le potrivi așteptărilor generate de publicul ales.

Partea a cincea a disertației este cea mai vastă, adică interpretarea textelor în sine. După schițarea contextului, următorul pas evident este studierea detaliată și din mai multe perspective a volumelor, pentru a dezvălui punctele comune care au reușit să creeze din cinci volume diferite din mai multe puncte de vedere totuși o construcție, o serie bine gândită și funcțională. Pe lângă prezentarea textelor, în acest capitol realizez descrierea mediului textual din care fac parte aceste texte, prezentând pe scurt alte opere contemporane asemănătoare, astfel discutând textele nu numai din punctul de vedere a seriei, ci de asemenea, așezându-le printre textele istoriei literare canonizate ale epocii.

Penultimul capitol, *Problematica traducerii și originalității în seria semnată de către Pápai*, discută volumele din punctul de vedere a adaptării pragmatice. Istoria literaturii maghiare se referă doar la volumul *Pax Corporis* ca fiind o carte originală, dar ideea originalității trebuie revizuită, regândită în contextul epocii moderne, fiindcă chiar și titlul acestei cărți medicinale lasă să bănuim că ideea și problema originalității sunt concepute foarte diferit în secolul al XVII-lea. În acest capitol, cele cinci volume sunt așezate și discutate printre traduceri epocii creând profilul de traducător al lui Pápai pe baza tehnicilor, modalităților de traducere aplicate. În ansamblu putem preciza că metoda/metodele de traducere aplicată/aplicate de către Pápai sunt subordonate conceptului seriei, dorinței de a crea o serie de cinci volume care oferă posibilitatea găsirii păcii interioare în cinci segmente ale vieții umane. Dreptul de a traduce nu este pus sub semnul întrebării, valoarea traducerilor/adaptărilor pragmatice este echivalentă cu operele originale.

Ultimul capitol cuprinde concluzia disertației. După studierea literaturii maghiare devoționale a secolului al XVII-lea am ajuns la concluzia că seria semnată de către Pápai Páriz Ferenc este o operă literară fără egal. Conform paratextelor, este vorba despre o serie al cărei concept s-a format cu timpul, volumele cărora au creat o unitate coerentă de-a lungul unui deceniu. Numitorul comun poate fi cuprins în câteva puncte, câteva criteriile comune de mai sus sunt bine legate între ele sau sunt consecințele altuia:

1. Primul punct comun a celor cinci volume *Pax* este **titlul lor**. *Pax*, adică ideea păcii reprezintă tema volumelor. Căutarea păcii stă la baza acestor cărți indiferent dacă este vorba despre pacea sufletească, mintală, corporală, pacea pământescă sau cea de după viață.
2. Din punctul de vedere al stilului putem concluda că aceste texte literare au un **limbaj simplu, ușor de înțeles**. Acest punct comun se datorează mai ales dorinței de a atrage atenția unui public cu educație mai modestă, iar scopul mărturisit direct al autorului este de a facilita trăirea evenimentelor și emoțiilor religioase, de a oferi modele de viață religioase pragmatice. Deși apar și teme mai teoretice legate de dogmatică, acestea sunt tratate cum multă seriozitate și corectitudine, dar într-un mod pe înțelesul tuturor.
3. **Publicul țintă** este format doar din cei citați, ci și din cei care nu au avut posibilitatea de a profita de o educație mai serioasă. Chiar mai mult, în anumite cazuri (de exemplu *Pax corporis*) publicul cuprinde și pe acei „oameni simpli” care vor profita de aceste texte doar prin ascultarea lor.
4. În ceea ce privește tematica și genul textelor, toate aparțin de **literatura devoțională uzuală**. Volumele combină, într-un mod aparte, modalitățile de utilizare individuală și colectivă. Sunt potrivite atât pentru contemplare presonală, de exemplu, în cazul meditațiilor, structura gramaticală este axată pe persoana întâi singular, dar în același timp reprezintă valorile unei comunități, părțile introductive implică citirea colectivă.

Evident, teza de doctorat nu a epuizat toate ideile, direcțiile de cercetare oferite de seria *Paxurilor*, ceea ce este încurajator pentru continuarea studiilor.

Prima direcție ar putea fi legată de cercetarea existenței altor serii de volume din epoca modernă. De-a lungul cercetărilor mele n-am reușit să descopăr alte serii asemănătoare din literatura internațională sau maghiară din secolul al XVII-lea, astfel ipoteza mea de verificat este că compoziția seriei semnată de către Pápai este un unicat.

Din punctul de vedere al întregii serii, figurile lui David și Solomon sunt figuri comune, aceștia fiind reprezentanții înțelepciunii și ai păcii umane pământesci. Figura lui David apare la mai multe nivele, în anumite cazuri ca modelul de bază al paratextelor (*Pax Aulae*), altundeva

ca și autorul textelor sursă. Utilizarea acestor personaje biblice poate fi explicată prin faptul că ei sunt un model personal pentru Pápai sau a existat un exercițiu internațional de succes pe care se bazează mai multe texte devoționale ale epocii?

În final, sursele volumului *Pax Corporis* reprezintă și până în ziua de astăzi un mister incitant. Volumul este considerat prima carte medicinală maghiară originală, dar deja titlul acesteia lasă de bănuț, chiar autorul exprimându-și gratitudinea față de sursele contemporane utilizate.

În concluzie, putem declara că seria *Paxurilor* reprezintă o bază de cercetare interesantă și promițătoare. Ca și opinie personală doresc să mai adaug că aceste cărți sunt lecturi utilizabile și fermecătoare, de mare folos în viața de toate zilele chiar și pentru cititorul de astăzi.

BIBLIOGRAFIE

Surse primare – ediții contemporane sau moderne

APÁCZAI CSERE János, *Magyar encyclopaedia: Az az, Minden igaz es hasznos Böltseségnek szep rendbe foglalása és Magyar nyelven világra botsátása*, Ultrajecti: Ex Officinâ Joannis à Waesberge, 1655, RMNy 2617.

APÁCZAI CSERE János, *Magyar Encyclopaedia*, s.a.r. Szigeti József, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1977.

BOCSKAI István, *Testamentomi rendelés*, 1606.

BOD Péter, *Magyar Athenas*, Nagyszeben, 1766.

Michel BOUTAULD, *La Suite des Conseils de la Sagesse : ou du recueil des Maximes de Salomon les plus nécessaires a l'homme pour se conduire sagement ; Avec des réflexions sur ces Maximes*, Párizs, 1683.

Pierre DU MOULIN le fils, *Traité de la paix de l'âme et du contentement de l'esprit*, ed. L. Vendosme, 1661.

KOVACSÓCZY Farkas, *De Administratione Transylvaniae Dialogus*, 1584, RMNy 545.

LASKAI János, *Cito, longe, tarde, azaz egy kettős értelmű kérdésnek megvilágosítása: ha a pestis előtt vétek nélkül elmehetünk-e vagy nem?*, 1638, RMNy 1734.

Magyari István, *Az országokban való sok romlásoknak okairól, 1602*, RMNY 890.

Clément MAROT–Théodore de BÈZE, *Les pseumes mis en rime francoise par Clement Marot & Theodore de Beze*, Genève, Par Jean Bonnefoy [pour Antoine Vincent, 1563.

MIHÁLYKÓ János, *Kereztien istenes es aitas imadsagok*, Bártfa, Klöss, 1609, RMNy 976.

Mindenféle orvosságoknak rend szedése. XVII. századi gyógyító receptes kézirat, s. a. r., utószó S. Sárdi Margit, Máriabesnyő, Attraktor, 2013.

Martin Moller, *Manuale de praeparatione ad mortem*, Görlitz, 1593.

PÁPAI PÁRIZ Ferenc, *Pax Aulae, azaz a bölcs Salamon egynéhány válogatott reguláinak röviden való előadása. Rész szerint francia nyelven való írásból, rész szerint másunnan szedegettetek és magyar nyelven kiadattattak, Kolozsvár, 1696, RMK I. 1488.*

PÁPAI PÁRIZ Ferenc, *Pax Sepulcri, azaz idvességes és igen szükséges elmélkedés arról, miképpen kellessék embernek mind élni, mind pedig meghalni. Német írásból szedegettetett és e kisded hordozható formában szorítottatott, az áhétatos együgyü magyar keresztyének számára, Kolozsvár, 1698, RMK I. 1526.*

PÁPAI PÁRIZ Ferenc, *Pax Crucis, azaz Szent Dávid királynak és prófétának százötven soltári. Mellyek azokat a Szent Léleknek célja és értelme szerint rövideden megmagyarázó százötven könyörgésekbe, a Soltároknak rendit megtartván, befoglaltattak: és a lélekkel és értelemmel éneklő s könyörgő magyar hiveknek lelki hasznokra kiadattak, Kolozsvár, 1710, RMK I. 1775.*

PÁPAI PÁRIZ Ferenc, *Békességet magamnak, másoknak*, s.a.r. NAGY Géza, Bukarest, Kriterion Kiadó, 1977. *Próbált orvosságok leírva. Válogatás XV-XVII. századi gyógyító receptes kéziratokból*, s. a. r., utószó S. Sárdi Margit, Máriabesnyő Attraktor, 2014.

SZENTGYÖRGYI János, *Testi orvosságok könyve*, s. a. r., utószó S. Sárdi Margit, Máriabesnyő, Attraktor, 2012. S. PATAKI István, *Ez Világnak Dolgainak Igazgatásának Mestersége*, 1681, RMK I. 1263.

SZŐNYI NAGY István, *Martyrok Coronaja*, Kolozsvár, Veresegyházi Szentyel, 1675, RMK I. 1180.

Surse secundare

Paul ALTHAUS, *Zur Charakteristik der evangelischen Gebetsliteratur in Reformationsjahrhundert*, Leipzig, Edelman, 1914.

Andrea ARNDT, „*A filológia filozófiája*”. *Történeti-kritikai megjegyzések a szövegkiadások filozófiai megközelítéséhez*, Helikon, 2000.

Psalm in the Early Modern World, ed. Linda Phyllis AUSTERN, Kari Boyd MCBRIDE, David L. ORVIS, Ashgate, 2011.

Elke AXMACHER, *Praxis Evangeliorum Theologie und Frömmigkeit bei Martin Moller (1547–1606)*, Göttingen 1989, internetes változat, <http://daten.digital-sammlungen.de/~db/0004/bsb00044307/images/> (Letöltés ideje: 2015.04.16. 11:39)

A Debreceni Református Kollégium története, szerk. BARCZA József, Bp., Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, 1988.

BART István, *A mérce = A műfordítás ma*, szerk. BART István, RÁKOSI Sándor, Bp., Gondolat Kiadó, 1981, 237–269.

BARTÓK Imre, *Pápai Páriz Ferenc szemgyógyító módszerei*, Therapia, 1932/140–141.

BARTÓK István, „*Szükséges azért az jó fordítás, és hasznos...*”: *Vázlat az 1630–1700 közötti magyarországi fordításirodalom kritikátörténetéhez*, ItK, 1993/4, 451–469.

BARTÓK István, „*Sokkal magyarabbúl szólhatnánk és írhatnánk*”. *Irodalmi gondolkodás Magyarországon 1630–1700 között*, Bp., Akadémiai Kiadó, Universitas Kiadó, 1998.

- BENE Sándor, *Szövegaktus*, ItK, 2003/6, 628–702.
- BENE Sándor, *Politikai nyilvánosságmodellek és politikai diskurzustípusok a kora újkori Magyarországon = Hatalom és kultúra. Az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Jyväskylä, 2001. augusztus 6–10.) előadásai*, szerk. JANKOVICS József, NYERGES Judit, Budapest, Nemzetközi Magyarástudományi Társaság, 2004, 8–29.
- BENKŐ Ferenc, *Parnassusi időtöltés. 1796*, Kolozsvár, 1800.
- BENŐ Attila, *Fordítási elvek a 19. században = U.ő, A dolgok másik neve*, Kolozsvár, Korunk, Komp-Press Kiadó, 2011, 89–137.
- BENŐ Attila, *Fordítás és pragmatikai adaptáció = U.ő, A dolgok másik neve*, Kolozsvár, Korunk, Komp-Press Kiadó, 2011, 137–182.
- Jill BEPLER, *The Use of Prayer Books at Court: the Example of Wolfenbüttel = Gebetsliteratur der Frühen Neuzeit als Hausfrömmigkeit. Funktionen und Formen in Deutschland und den Niederlanden*, hrsg von. Ferdinand van INGEN, Cornelia NIEKUS MOORE, Wiesbaden, Harrassowitz 2001 (Wolfenbütteler Forschungen, 92), 47–62.
- Klaus BERGDOLT, *Der schwarze Tod in Europa. Die Groß Pest und das Ende des Mittelalters*, München, Beck, 2003.
- Jan-Andrea BERNHARD, *Pápai Páriz Ferenc zürichi tartózkodása és hatása = Egyház, társadalom és művelődés Bod Péter (1712–1769) korában. A nagyenyedi és magyarigeni „Bod Péter háromszáz éve” konferencia (2012. május 2–3.) tanulmánykötete*, szerk. GUDOR Botond, KURUCZ György, Sepsi Enikő, Bp., Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó, 2012, 35–42.
- BERSZÁN István, *„Mégiscsak föld van itt alul, mindenek ellenére föld.” Nemes Nagy Ágnes költészetének ökokritikai olvasata*, 2017.
- BITSKEY István, GÁBOR Csilla, *Pápai Páriz Ferenc kiadatlan verse Zrínyi Miklósról 1663-ból*, ItK, 2000/5–6, 755–758.
- Peter BURKE, *Cultures of translation in early modern Europe = Cultural Translation in Early Modern Europe*, ed. Peter Burke, R. Po-Chia Hsia, New York, Cambridge University Press, 2007, 7–39.
- Lisa BLAYDES, Justin GRIMMER, Alison MACQUEEN, *Mirror for Princes and Sultans: Advice on the Art of Governance in the Medieval Christian and Islamic Worlds*, 2014, http://stanford.edu/~jgrimmer/BGM_final.pdf (Letöltés ideje: 2017.07.15 11:26)
- Az olvasás kultúrtörténete a nyugati világban*, ford. SAJÓ Tamás, szerk. Guglielmo CAVALLO–Roger CHARTIER, Bp., Balassi, 2000.
- Roger CHARTIER, *The Order of Books. Readers, Authors, and Libraries in Europe between the Fourteenth and Eighteenth Centuries*, translated by Lydia G. Cochrane, Stanford, California, Stanford University Press, 1994.
- John COTTINGHAM, *Cartesian dualism: theology, metaphysics, and science = The Cambridge Companion to Descartes*, ed. John COTTINGHAM, Cambridge University Press, 2005, 236–258.

- CZEGLÉDI Sándor, *A teológia tanítása a kollégiumban* = BARCZA 1988, 534–592.
- CSORBA Dávid, „A’ sovány lelket meg-szépíteni”. Debreceni prédikátorok (1657–1711), Debrecen, Hernád kiadó, 2008.
- CSÜRY Bálint, *Egy nevezetes régi erdélyi könyv. PÁPAI PÁRIZ Ferenc szótára*, Pásztorúz, 1931/136–137.
- CSÜRY Bálint, *Pápai Páriz Ferenc Faust-anekdotája*, Erdélyi Múzeum, 1932/140–141.
- CSÜRY Bálint, *Pápai Páriz szótárának két francia forrása*, Nyelvtudományi Közlemények, 1931–34/229–242.
- CSÜRY Bálint *Pápai Páriz Ferenc ismeretlen glosszái*, Magyar Nyelv, 1937/177–79.
- DEÁK Zsuzsanna, *A meghalás művészetéről. A jó halál narratíváinak néhány késő középkori keresztény médiuma*, Keresztény Szó, 2010/11, 1–8.
- <http://www.keresztenyszó.katolikhos.ro/archivum/2010/november/1.html> (Letöltés ideje: 2017.06.06. 09:21)
- DEÁK Zsuzsanna, *Desperatio: emlékezés és felejtés a késő középkori jó halálban*, Erdélyi Múzeum, 2013/1, 1–15.
- DEMKÓ Kálmán, *A magyar orvosi rend története Magyarországon a XVIII. század végéig*, Bp, 1894.
- René DESCARTES, *A filozófia alapelvei*, Bp., Osiris Kiadó, 1996.
- DÉZSI Lajos, *Magyar történeti életrajzok. Pápai Páriz Ferenc 1649–1716*, Bp., Franklin-Társulat Könyvnyomdája, 1899.
- DÉZSI Lajos, *Pápai Páriz anekdoták*, ItK, 1901/251–253.
- Nanacy DUIN, dr. Jenny SUTCLIFFE, *A reneszánsz és a felvilágosodás* = Nanacy DUIN, dr. Jenny SUTCLIFFE, *Az orvoslás története az ősidőktől 2020-ig*, Bp, Medicina Könyvkiadó Rt, 1993, 32–44.
- Elekes György, *Paracelsus és a paracelsizmus Magyarországon*, Bp, 1943.
- Karl A. ENENKEL, *Meditative frames and readers guidans in neo-latin texts = Meditatio – Refashioning the Self: Theory and Practice in Late Medieval and Early Modern Intellectual Culture*, eds. Karl A. ENENKEL, Walter MELION, Leiden, Brill, 2010, 27–44.
- ENGEL Károly, *Egy örvendetes helyesbítés*, Igaz Szó, 1954/II.
- ERDEI Klára, *Auf dem Wege zu sich selbst: Die Meditation im 16. Jahrhundert – Eine funktion analytische Gattungsbeschreibung*, Wiesbaden, Harrasowitz, 1990 (Wolfenbütteler Abhandlungen zur Renaissanceforschung, 8).
- A nők világa. Művelődés- és társadalomtörténeti tanulmányok*, szerk. FÁBRI Anna–VÁRKONYI Gábor, Argumentum, Bp., 2007.
- FAZAKAS Gergely Tamás *Siralmas imádság és nemzeti önszemlélet. A lamentációs és penitenciás sírás a 17. század második felének magyar református imádságoskönyveiben*, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2012 (Csokonai Könyvtár 50.).
- FAZAKAS Gergely Tamás, *A kora újkori magyarországi imádság- és meditációirodalom kutatásának legújabb eredményei és tendenciái*, StudLitt, 52(2013)/3–4, 266–287.

- Medgyesi Pál redivivus: Tanulmányok a 17. századi puritanizmusról, szerk. FAZAKAS Gergely Tamás, GYŐRI L. János, Debrecen, Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, 2008.
- Lucien FEBVRE, Henri-Jean MARTIN, *A könyv születése*, Bp., Osiris Kiadó, 2005.
- FERENCZI Zoltán, *A kolozsvári nyomdászat története*, Kolozsvár, Kolozsvári Kereskedelmi és Iparkamara, 1896.
- Véronique FERRER, *Exercices de l'âme fidèle: la littérature de piété en prose dans le milieu réformé francophone (1524-1685)*, Genève, Droz, 2014 (Travaux d'humanisme et Renaissance, 524).
- dr. FINÁLY Henrik, *A latin nyelv szótára*, Bp., Franklin-Társulat, 1884.
- Mary FISSELL, *The Marketplace of Print = Medicine and the Market in England and Its Colonies, c. 1450–c. 1850*, ed. by Mark S.R. JENNER, Patrick WALLIS, Palgrave MacMillan, 2007, 108–133.
- Richard FREEDMAN, *Listening to the Psalms among the Huguenots: Simon Goulart as Music Editor = Psalm in the Early Modern World*, ed. Linda Phyllis AUSTERN, Kari Boyd MCBRIDE, David L. ORVIS, Ashgate, 2011, 37–61.
- Marc FUMAROLI, *When the World Spoke French*, New York Review Books, 2011.
- Fritz FUNKE, *A könyvnyomtatás fejlődése a 16. századtól a 18. század végéig = Fritz FUNKE, Könyvismeret. Könyvtörténeti áttekintés*, Bp., Osiris Kiadó, 2005, 160–232.
- GÁBOR Csilla, *A katolikus áhitati irodalom Erdélyben a 17. században = GÁBOR Csilla, Religió és retorika*, Kolozsvár, Komp-Press, 2002 (Ariadné könyvek), 235–256.
- GÁBOR Csilla, *A meditáció a hitgyakorlásban és az irodalomban = GÁBOR Csilla, Religió és retorika*, Kolozsvár, Komp-Press, 2002 (Ariadné könyvek), 257–277.
- GÁBOR Csilla, „Religiosa actio mentis”: *Meditációelmélet és meditációtípusok a kora újkorban Európában és Magyarországon = Devóciók, történelmek, identitások*, szerk. GÁBOR Csilla, Kolozsvár, Scientia, 2004., 9–60.
- GÁBOR Csilla, *Fordítás és nyelvteremtés a XVII. század irodalmi gyakorlatában = Magyarul megszólaló tudomány. Apáczai Enciklopédájának ösztönzése és példája a magyar tudományos nyelv és stílus megteremtésében*, szerk. PÉNTEK János, Lucidus Kiadó, Bp., 2004, 21–30.
- GÁBOR Csilla, *Elmélkedés – interkonfessionális átjárás – nyelvi program: Három XVII. századi példa = Religió, retorika, nemzettudat régi irodalmunkban*, szerk. BITSKEY István, OLÁH Szabolcs, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2004 (Csokonai Könyvtár, 31), 384–400.
- GÁBOR Csilla, *Doctrine–Virtue–Memory: Seventeenth-century Hungarian Devotional Literature in European Context*, Cluj-Napoca, Cluj University Press, 2007.
- GÁBOR Csilla, *A szőnyeg színe és fonákja: Fordítói elvek és gyakorlatok a régi magyar irodalomba*, Literatura, 2009/1, 44–52.
- GÁBOR Csilla, *A literatúra haszná(latá)ról. A praelimináriák néhány jelzése = „Kit érdekel az irodalom-rizsa?”(Esti) és mire jó egyáltalán? A BBTE BTK Magyar Irodalomtudományi Intézet 2011. évi*

házikonferenciája, szerk. BERSZÁN István, SELYEM Zsuzsa, Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó–Bolyai Társaság, 2012, 169–171.

GÁTI Magdolna, *Az ajánlás beszédaktusának politikája ifj. Teleki Mihály Fejedelmi lélek című fordításában*, A politika műfajai a régi magyar irodalomban – Tudományos konferencia, Gyula, 2005. május 25–28., http://www.iti.mta.hu/Gyula/TANULMANYOK/Gati_Magdolna.pdf (Letöltés ideje: 2017.04.27. 16:13).

GÁTI Magdolna, *A fejedelemtükör szerepkijelölései és közösségképző hatása (Esettanulmány) = Humanizmus, religio, identitástudat (Tanulmányok a kora újkori Magyarország művelődéstörténetéről)*, sorozatszerk. BITSKEY István, IMRE László, szerk. BITSKEY István, FAZAKAS Gergely Tamás, Debrecen, Debreceni Egyetem Magyar és Összehasonlító Irodalomtudományi Intézete, 2007. (Studia Litteraria: a XLV.), 215–227.

GÁTI Magdolna, „Sokann hazudnakis, es a mibe vetke nintsis rá foghják...” – Teleki Mihály kommunikációs eljárásai az 1680-as évek Erdélyében, 2013 https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/170814/Gati_Magdolna_titkosított.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Letöltés ideje: 2017.07.05. 11:26).

GECSER Ottó, *Understanding Pestilence in the Times of King Matthias: The Plague Tract in the Manuscript of János Gellértfi of Aranyas = Matthias Rex 1458-1490: Hungary at the Dawn of the Renaissance*, ed. by Draskóczy István, Horváth Iván, Kiss Farkas Gábor, Marosi Ernő, Voigt Vilmos, Bp., ELTE BTK Régi Magyar Irodalom Tanszék, 2013, 1–16.

GECSER Ottó, *Doctors and Preachers against the Plague: Attitudes toward Disease in Late Medieval Plague Tracts and Plague Sermons = The Sacred and the Secular in Medieval Healing: Sites, Objects and Texts*, ed. by Barbara S. Bowers, Linda M. Keyser, London, Routledge, 2016, 77–102.

Gérard GENETTE, *Paratexts. Thresholds of interpretation*, trans. by Jane E. Lewin, Cambridge University Press, 2001.

Matthew GIANCARLO, *Mirror, Mirror: Princely Hermeneutics, Practical Constitutionalism, and the Genres of the English Fürstenspiegel*, Exemplaria 2015/27, 1–2, 35–54, <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1179/1041257315Z.00000000063> (Letöltés ideje 2017.07.15. 9:57)

GRABARITS István, *A (késő középkori) kolostori receptektől a modern gyógyszerkönyvekig = Három orvostörténész köszöntése. Tanulmánykötet Birtalan Győző, Karasszin Dénes és Szállási Árpád tiszteletére*, Budapest, Johan Béla Alapítvány, Magyar Orvostörténelmi Társaság, Semmelweis Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Levéltár, Magyar Tudománytörténelmi Intézet, 2010, 75–89.

GULYÁS Pál, *A könyvkiadás Magyarországon a XVI–XVII. században (1527–1773)*, Magyar Könyvszemle, 1944, II–IV, 100–133.

GYŐRI L. János, *Izrael és a magyar nép történetének párhuzamai a XVI–XVII. századi prédikátori irodalomban = Egyház és művelődés. Fejezetek a reformátusság és a művelődés XVI–XVII. századi történetéből*, szerk. G. SZABÓ Botond, FEKETE Csaba, BERECZKI Lajos, Debrecen, Tiszántúli Református Egyházkerületi és Kollégiumi Nagykönyvtár, 2000, 29–52.

- H. HUBERT Gabriella, *Kánonképzés a gyülekezeti énekköltészetben = A magyar irodalom története*, szerk. JANKOVITS László, ORLOVSZKY Géza, Bp., Gondolat Kiadó, 2007, 382–393.
- HALMAI János, *Pápai Páriz Ferenc gyógynövényei*, Gyógyszerészet, 1961/263–266.
- HARGITTAY Emil, *Gloria, fama, litteratura*, Bp., Universitas Kiadó, 2001, 11–13.
- HELTAI János, *Műfajok és művek a XVII. század magyarországi könyvkiadásában (1601–1655)*, Bp., Országos Széchényi Könyvtár–Universitas, 2008 (Res Libraria, II), 49.
- HORVÁTH Izabella, *Ismeret és közlés az egyházi kommunikációban egy 17. századi imádságoskönyv tükrében*, Erdélyi Múzeum, 2003, 168–177.
- HUNTLEY, Frank Livingstone, *Bishop Joseph Hall and Protestant Meditation in Seventeenth-Century England: A Study with Texts of the Art of Divine Meditation (1606) and Occasional meditations (1633)*, Center for Medieval and Early Renaissance Studies, New York, Binghamton, 1981.
- IMRE Mihály, *A 79. zsoltár = IMRE Mihály, „Magyarország panasza”. A Querela Hungariae toposz a XVI–XVII. század irodalmában*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 1995 (Csokonai Könyvtár, 5), 125–143.
- IMRE Mihály, *Arbor Haereseon. A wittenbergi történelemszemlélet ikonográfiai ábrázolása Szegedi Kis István Speculum pontiicum Romanorum című művének 1592-es kiadásában = Egyház és művelődés. Fejezetek a reformátusság és a művelődés XVI–XVII. századi történetéből*, szerk. G. SZABÓ Botond, FEKETE Csaba, BEREZKI Lajos, Debrecen, Tiszántúli Református Egyházkerületi és Kollégiumi Nagykönyvtár, 2000, 53–83.
- IMRE Mihály, *„Úton járásnak megírása”: Kulturális emlékezet, retorikai-poétikai elvek érvényesülése Szenci Molnár Albert műveiben*, Bp, Balassi Kiadó, 2009.
- KABÁN Annamária, *A magyar nyelvű tudományosság kezdetei = Magyarul megszólaló tudomány. Apáczai Enciklopédájának ösztönzése és példája a magyar tudományos nyelv és stílus megteremtésében*, szerk. PÉNTÉK János, Lucidus Kiadó, Bp., 2004, 13–20.
- KATHONA Géza, *Károlyi Gáspár történelmi világgépe*, Debrecen, Városi nyomda, 1943.
- KECSKEMÉTI Gábor, *Prédikáció, retorika, irodalomtörténet. A magyar nyelvű halotti beszéd a 17. században*, Bp., Universitas, 1998.
- KECSKEMÉTI Gábor, *Recepció, szövegaktus és kommunikáció a régi magyar irodalomtörténetben (Kontextusok és intenciók)*, ItK, 2003/6, 703–728.
- KEMÉNY József, *Pápai Páriz Ferenc életéhez*, Új Magyar Múzeum, 1860/II, 393–397.
- KERÉNYI Ferenc, *Textológia vagy textológiák?*, Helikon, 1998/4, 411–413.
- KNAPP Éva, *Egy ismeretlen magyar nyelvű orvosi nyomtatvány 1660-ból. Szegények patikája*, Magyar Könyvszemle 117. évf., 2001/3., <http://epa.oszk.hu/00000/00021/00030/0004-24d.html>. (Letöltés ideje: 2017.05.02. 12:09).
- KOMLOVSZKI Tibor, *Egy manierista „Theatrum Europæum” és szerzője*, ItK 1966/ 1–2, 85–106.
- KONOPKA, Adam, *The Apple and the Tree: Descartes and Marion on Divine Incomprehensibility = Descartes and Cartesianism*, szerk. Nathan D. SMITH, Jason P. TAYLOR, Cambridge Scholars Press, 2005, 161–162.

KÓNYA Franciska, *Tarnóczy István és a kora újkori meditációs irodalom*, Doktori dolgozatok 13., Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, 2015.

KÓNYA Franciska, *Műfaji átjárások a 17–18. századi magyar meditációs irodalomban = Régi magyar népelemek és imádságok*, szerk. Bogár Judit, Bp, MTA-PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2015, 129–144 .

KORONDI Ágnes, *Misztika a késő középkori magyar nyelvű kolostori kódexirodalomban*, Monográfiák (3), Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, 2016.

Eva KOWALSKÁ, *Language as a means of transfer of cultural values = Cultural Translation in Early Modern Europe*, ed. Peter BURKE, R. Po-Chia HSIA, New York, Cambridge University Press, 2007, 52–64.

KÓTAY Pál, *A magyar orvosi irodalom bölcsőjénél. Pápai Páriz Ferenc*, Erdélyi Helikon, 1939/89–97.

KÓTAY Pál, *A „Pax Corporis”*, Communicationes ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica, 1958/8–9.

KULCSÁR Péter, *A reformáció történelemszemlélete a XVI. században*, Világosság 1976/10 608–615.

Elisabeth LABROUSSE, *Great Britain as Envisaged by the Huguenots of the Seventeenth Century = Huguenots in Britain and their French Background, 1550-1800. Contributions to the Historical Conference of the Huguenot Society of London, 24-25 September 1985*, ed. Irene Scouloudi, Macmillan Press, 1987, 143–158.

LACZHÁZI Gyula, *Hősi szenvedélyek. A heroizmus és a szenvedélyek megjelenése a XVII. századi magyar epikus költészetben*, Bp, ELTE BTK Régi Magyar Irodalom tanszék, 2009, 96–101.

Philippe LANE, *Periferia textului*, Jászvásár (Iași), Institutul European, 2007.

LÁSZLÓ Zsófia, *„Aszszony-népnek meg-kivántató tudomány”. Női életvezetési tanácsadókönyvek a 18. századi Magyarországon = FÁBRI-VÁRKONYI 2007*, 227–245.

Volker LEPPIN, *Preparing for Death. From the Late Medieval ars moriendi to the Lutheran Funeral Sermon = Preparing for Death, Remembering the Dead*, eds. Tarald RASMUSSEN, John Øjgarden FLÆTEN, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2015, 9–25.

LŐRINCZ Zoltán, *Viața și activitatea medicului și scriitorului maghiar-ardelean Pápai Páriz Francisc*, Cluj, 1934.

LUKÁCSY Sándor, *Az állam lelke. Machiavelli és egyházi irodalmunk*, ItK, 1998/3, 301–337.

MADAS Edit, MONOK István, *A könyvkultúra Magyarországon a kezdetektől 1800-ig*, Bp., Balassi Kiadó, 2003.

Lois N. MAGNER, *The Reanaisance and the Scientific Revolution = Lois N. MAGNER, A History of Medicine*, Taylor & Francis Group, Boc Raton, 2005, 197–270.

MAKKAI Domokos, *Pápai Páriz Ferenc fiai élete és irodalmi működésük*, Az Alsófehérmegyei Tört. Régészeti és Termtud. Társ. Évk., 1896/VIII, 18–30.

Magyar Művelődéstörténeti Lexikon középkor és kora újkor, szerk. KÖSZEGHY Péter, Bp., Balassi Kiadó, VIII, 2008, 265–278. (MAMÚL VIII.)

Victor MARIAN, JÓZSA János, *Plenitudo vacui a lui Pápai Páriz Ferenc*, Studia Univ., Babeș-Bolyai, Seria Mathematica-Phisica, Kolozsvár, 1968.

- Victor MARIAN, *Pápai Páriz Ferenc tudományos munkássága Heidelbergben*, Akadémiai Nyomda, Budapest, 1971.
- Brendan MCCONVERY, *A Way of Conversing Continually with God as with a Friend = Alphonsus de Ligouri. Selected Writings*, ed. Frederick M. Jones, Paulist Press, New York-Mahwah, 1999, 271.
- William H. MCNEAILL, *Plague and Peoples*, Anchor Books Editions, ebook, 1998.
- Hans MEDICK, *Buchkultur und lutherischer Pietismus = VIERHAUS* 1992, 297–327.
- MELICH János, *Pápai Páriz Ferenc székely szavai*, Magyar Nyelv, 1907/116–121.
- Christia MERCER, *The methodology of the Meditations: tradition and innovation = The Cambridge Companion to Descartes' Meditations*, ed. David CUNNING, Cambridge University Press, 2014, 23–48.
- MINDSZENTI Gábor, *Öreg János király haláláról, (1540 körül)*,
- MONOK István, *A művelt arisztokrata. A magyarországi főnemesség olvasmányai a XVI–XVII. században*, Bp.–Eger, Kossuth Kiadó, Eszterházy Károly Főiskola, 2012.
- NAGY Géza, *Pápai Páriz Ferenc (1649–1716) = PÁPAI PÁRIZ Ferenc, Békességet magamnak, másoknak*, s.a.r. Nagy Géza, Bukarest, Kriterion Kiadó, 1977, 5–135.
- NAGY Géza, *A református egyház története, 1608–1715*, I–II, Gödöllő–Máriabesnyő, Attraktor, 2008 (Historia Incognita).
- NAGY Levente, *Pápai Páriz Ferenc Zrínyi-élménye = U.ö, Zrínyi és Erdély (A költő Zrínyi Miklós irodalmi és politikai kapcsolatai Erdéllyel)*, Bp., Argumentum Kiadó, 2003., 95–105.
- NAGY Levente, *Tanársors a nagyenyedi Kollégiumban: Nadányi János és Pápai Ferenc esete = Egyház, társadalom és művelődés Bod Péter (1712–1769) korában*. A nagyenyedi és magyarigeni „Bod Péter háromszáz éve” konferencia (2012. május 2–3.) tanulmánykötete, szerk. GUDOR Botond, KURUCZ György, Sepsi Enikő, Bp., Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó, 2012, 73–86.
- NÉMETH Áron, „Királyok zsoltára, zsoltárok királya”. A 72. zsoltár előállása és teológiája a Zsoltárok könyve redakciójának tükrében, doktori dolgozat, 19, https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/208833/Dolgozat_Nemeth_Aron.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Letöltés ideje: 2018. 03. 09. 09:30)
- Cornelia NIEKUS MOORE, *Erbauungsliteratur als Gebrauchsliteratur für Frauen im 17. Jahrhundert: Leichpredigten als Quellen weiblicher Lesegewohnheiten = Umgang mit dem religiösen Buch: Studien zur Geschichte des religiösen Buches in Deutschland und Frankreich in der frühen Neuzeit*, ed. P. VEIT, H. BÖDEKER, G. Chaix, Göttingen (Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte, 101), 1991, 291–311.
- Mary Cathrine O'Connor, *The Art of Dying well*, Columbia University Press, 1942.
- ÓZE Sándor, *„Bűneiért bünteti Isten a magyar népet”. Egy bibliai párhuzam vizsgálata a XV. századi nyomtatott egyházi irodalom alapján*, Budapest, 1991.
- P. SZATHMARY Károly, *A Gyulafehérvári-Nagyenyedi Bethlen-Főtanoda története*, Nagyenyed, 1868, 97–108.

- PARÁDI Ferenc, *Pápai Páriz Ferenc orvosi értékéről*, Az Erdélyi Múzeum Egyesület XII. vándorgyűlésének Emlékkönyve, 1934/151–156.
- Superstition and Magic in Early Modern Europe*, ed. Helen Parish, London-New York, Bloomsbury Publishing, 2015.
- PÁRKÁNYI Dezső, *Magyar orvosok és orvostudomány a 17. században*, Székesfehérvár, Debreceni István Nyomdája, 1913, 29–31.
- PATAKI Jenő, *Pápai Páriz Ferenc (1649–1716) és kortársai, követői* = PATAKI Jenő, *Az erdélyi orvoslás kultúrtörténetéből*, Piliscsaba, Magyar Tudománytörténeti Intézet, 2004, http://mek.oszk.hu/05400/05413/pdf/pataki_papaipariz.pdf (Letöltés ideje: 2017.07.06. 16:57)..
- PÉNTÉK Veronika, *Devóció és magántörténelem a 16–17. század fordulójának elmélkedő irodalmában* = *Emlékezet és devóció a régi magyar irodalomban*, szerk. BALÁZS Mihály, GÁBOR Csilla, Kolozsvár, Egyetemi Műhely–Bolyai Társaság, 2007, 137–148.
- PESTI Brigitta, „*Kegyes patróna asszonyaink*”. *Női mecenatúra Magyarországon a XVII. század első felében* = *GHESAURUS. Tanulmányok Szentmártoni Szabó Géza hatvanadik születésnapjára*, szerk. CSÖRSZ RUMEN István, Budapest, rec.iti, 2010, 359–368.
- PESTI Brigitta, *Dedikáció és mecenatúra Magyarországon a 17. század első felében*, Budapest – Eger, Kossuth Kiadó, Eszterházy Károly Főiskola, 2013.
- PETRIK Géza, *Magyarország Bibliográfiája 1712–1860. Könyvészeti Kimutatása a Magyarországon s hazánkra vonatkozólag külföldön megjelent nyomtatványoknak I-IV*, Bp., 1888–1892, 1968.
- PETRŐCZI Éva, *Puritánia. Tanulmányok a magyar és az angol puritanizmus irodalmáról*, Bp., Universitas, 2006 (Historia Litteraria, 20).
- PETRŐCZI Éva, *Menny és pokol Pápai Páriz Ferenc Pax sepulcrijában* = *Menny és pokol a barokk kori ember életében*, szerk. BÁTHORY Orsolya, Pázmány Irodalmi Műhely Lelkiségtörténeti tanulmányok, MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport Budapest, 2014, 285–295.
- PETRŐCZI Éva, *Holisztikus vonások Pápai Páriz Ferenc Pax animae és Pax corporis című műveiben* = *Lelkiség és irodalom. Tanulmányos Szelestei N. László tiszteletére*, szerk. BAJÁKI Rita, BÁTHORY Orsolya, BOGÁR Judit, DÉRI Eszter, KÓNYA Franciska, MACZÁK Ibolya, SZÁDOCZKI Vera, MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport Budapest, 2017, 347–457.
- PIRNÁT Antal, *Fejedelmi tükrök* = *A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig*, szerk. KLANICZAY Tibor, Bp., Akadémiai Kiadó, 1964, 41–43.
- PUDER Sándor, *Paracelsus. Paracelsus magyar vonatkozásaival*, Bp, 1942.
- Marcus Fabius QUINTILIANUS, *Szónoklattan*, szerk. ADAMIK Tamás, ford. ADAMIK Tamás et al., Pozsony, Kalligram, 2009, 733.
- Preparing for Deat. Remembering the Dead*, ed. by Tarald RASMUSSEN, Jon Øygarden FLAETEN, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht GmbH & Co. KG, 2015.

- R. VÁRKONYI Ágnes, *Az önálló fejedelemség évtizedei. Egység és megosztottság a művelődésben. Művelődéspolitikai programok = Erdély története*, II. köt., szerk. MAKKAI László, SZÁSZ Zoltán, Bp., Akadémiai Kiadó, 1968, 935–940.
- Austra REINIS, *Reforming the Art of Dying. The ars moriendi in the German Reformation (1519–1528)*, Ashgate, 2007.
- Catherine REUBEN, *Traduction des Psaumes de David par Clément Marot: aspects poétiques et théologiques*, Honoré Champion, Paris, 2000.
- RÉVÉSZ Imre, *Régi magyar imádkozók és imádságaik*, Protestáns Szemle, 1924, 73–81, 137–149, 193–198.
- RITOÓKNÉ SZALAY Ágnes, *Balsarati Vitus János, egy magyar orvosdoktor a 16. században*, Orvostörténeti Közlemények – Communicationes de Historia Artis Medicinae 78–79., 1976, 13–43.
- Romániai Magyar Irodalmi Lexikon. Szépirodalom, közírás, tudományos irodalom, művelődés*, I., szerk. BALOGH Edgár, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1981.
- SZABÓ Károly, *Régi Magyar Könyvtár. Az 1531–1711. megjelent magyar nyomtatványok könyvészeti kézikönyve I–III*, Bp., M. Tud. Akadémia, 1879–1898.
- Hans SALZMANN, *Pestis elleni rendelkezések = Medicina Renata reneszánsz orvostörténeti szöveggyűjtemény*, szerk. MAGYAR László András, Bp., Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár, 2009, 88.
- Philip SCHAFF, *History of the Christian Church*, (Oak Harbor, WA: Logos Research Systems, Inc.) 1997. <http://www.ccel.org/ccel/schaff/hcc8.iv.xix.html> (Letöltés: 2017.07.03. 18:14).
- Tad M. SCHMALTZ, *Introduction = Reception of Descartes. Cartesianism and Anti-Cartesianism in Early Modern Europe*, ed. Tad M. SCHMALTZ., London and New York, Routledge, 2005, ix–xi.
- Dan SPERBERG, *La contagion des idées*, Paris, Odile Jacob, 1996.
- SPIELMANN József, *A karteziánus szemlélet sodrában*, Orvostörténeti Közlemények – Communicationes De Historia Arits Medicinae/75–76 , 1975, 99–108.
- SPIELMANN József, *A közjó szolgálatában. Tudomány- és művelődéstörténeti tanulmányok*, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1976.
- SZABÓ Flóris, *Források kódexeink halál-szövegeihez*, ItK 1964/5-6, 681–690.
- SZABÓ G. Zoltán, SZÖRÉNYI László, *Kis magyar retorika. Bevezetés az irodalmi retorikába*, Bp., Helikon Kiadó, 1997, 29.
- SZÁLLÁSI Árpád, *Pápai Páriz Ferenc és a Pax Corporis példája*, Egészségnevelés, 1990/31, 266–269.
- SZEGEDY-MASZÁK Mihály, *A kánon mibenléte: remekmű és fejlődéstörténet = Kánon és kanonizáció. Tanulmányok az V. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Jyväskylä, Finnország 2001) kánon – szimpóziumának az alapanyagából*, szerk. DOBOS István, SZEGEDI-MASZÁK Mihály, Debrecen, Csokonai Kiadó, 2003, 10.
- SZÉKELY László, *William Paley természetes teológiája – ma*, Vigilia, 77. évf., 2012/3, 188–196.
- Szenci Molnár Albert költői művei*, s.a.r. STOLL Béla, Bp, Akadémiai Kiadó, 1971, 417 (RMKT XVII/6).

- SZENTPÉTERI Márton, *Egyetemes Tudomány Erdélyben. Johann Heinrich Alsted és a herborni hagyomány*, Bp., Universitas Kiadó, 2008.
- SZERDAHELYI István, *Műfajelmélet mindenkinek*, Akadémiai Kiadó, Bp., 1997.
- SZILASI László, „Nem ma”. *Az irodalom külügyeitől való ideiglenes tartózkodásom okairól (Válasz Takáts Józsefnek)*, ItK, 2003/6, 742–755.
- SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái*, X., Bp., Hornyánszky, 1905.
- TAKÁTS József, *Nyolc érv az elsődleges kontextus mellett*, ItK, 2001, CV. évfolyam, 3–4, 323.
- TAKÁTS József, *Az irodalomtörténet-írással kapcsolatos meggyőződéseimről*, ItK, 2003/6, 729–741.
- TAKÁTS József, *Válasz Szilasi László „Nem ma” című írására*, ItK, 2003/6, 756–759.
- TARNAI Andor, VARGA Imre, *A világi műveltség népszerűsítői = A magyar irodalom története 1600-tól 1772-ig*, szerk. KLANICZAY Tibor, Bp., Akadémiai Kiadó, 1964, 249–260.
- TARNAI Andor, *Pax Aulae*, ItK, 1968, 273–284.
- THIENEMANN Tivadar, *A XVI. és XVII. századi irodalmunk német eredetű művei*, ItK, 1922, 63–92.
- TÓTH István György, *Mivelhogy magad írást nem tudsz... Az írás térhódítása a művelődésben a kora újkori Magyarországon*, Bp., MTA Történettudományi Intézet, 1996, 63–114. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok, 17).
- TÓTH Zsombor, *Puritánus kegyesség és retorika Bethlen Miklós Imádságoskönyvében*, Irodalomtörténet, 2000, 210–234.
- TÓTH Zsombor, *A koronatanú: Bethlen Miklós. Az Élete leírása magától és a XVII. századi puritanizmus*, Csokonai Könyvtár (Bibliotheca Studiorum Litterarium), Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2007.
- TÓTH Zsombor, *Cserei hallgat... A kora újkori prédikáció befogadásának hermeneutikai és történeti antropológiai kérdései = U. ő, A kora újkori könyv antropológiája. Kézírtos irodalmi nyilvánosság Cserei Mihály (1667–1756) írás- és szöveghasználatában*, Irodalomtörténeti füzetek 178. szám, Bp., Recit, 2017, 209–240.
- TÜSKÉS Gábor, *A XVII. századi elbeszélő egyházi irodalom európai kapcsolatai*, Budapest, 1997.
- UNGVÁRI-ZRÍNYI Imre: *Erdélyi magyar karteizianizmus a 17. században (Descartes eszméi Apáczai Csere János műveiben)*. Kellék (1997). 8-9 sz., 157–176.
- Willem J. VAN ASSELT, *The Federal Theology of Johannes Cocceius (1603–1669)*, trans. by Raymond A. Blacketer, Brill, Leiden, Boston, Köln, 2001.
- Ernestine VAN DER WALL, *Cartesianism and Cocceianism: a natural alliance? = De l'Humanisme aux Lumières, Bayle et le protestantisme. Mélanges en l'honneur d'Elisabeth Labrousse*, éd. Michelle MAGDELAINE, Paris-Oxford, 1996, 445–455.
- VARGA András, *Orvosaink olvasmányműveltsége a 17. században*, Iskolakultúra 1997/5, 35–39.
- 16. századi magyar orvosi könyv*, s.a.r VARJAS Béla, Kolozsvár, Erdélyi Tudományos Intézet, Monumenta Transsilvanica, 1943.

VINCZE Hanna Orsolya, *The Stakes of Translation, the Uses of the Vernacular* = U.ő, *The Politics of Translation and Transmission: Basilikon Doron in Hungarian Political Thought*, Cambridge Scholar Publishing, 2012, 1–21.

Frühe Neuzeit – Frühe Moderne? Forschungen zur Vielseitigkeit von Übergangsprozessen, hrsg von. Rudolf VIERHAUS, Göttingen, 1992, 297–327.

VITA Zsigmond, *Pápai Páriz Ferenc „Pax Corporis”-ának különböző kiadásai*, *Orvostörténeti Közlemények – Communicationes Ex Bibliotheca Historiae Medicae Hungarica* 25., 1962, 147–162.

VITA Zsigmond, *Egy orvos a test és lélek békéjét keresi* = VITA 1968, 123–147.

VITA Zsigmond, *Tudománnyal és cselekedettel. Tanulmányok*, Bukarest, 1968.

Johannes WALLMAN, *A pietizmus*, Bp, Kálvin Kiadó, 2000.

The Westminster Dictionary of Christian Spirituality, ed. Gordon S. WAKEFIELD, The Westminster Press, Philadelphia, 1983.